

NOVICE

kmetijskih, obertnijskih in narodskih reči.

Novice izhajajo v Ljubljani
vsak teden dvakrat, nam-
reč v sredo in saboto.

Odgovorni vrednik **Dr. Janez Bleiweis.**

Veljajo za celo leto po pošti
4 fl., scer 3 fl., za pol leta
2 fl. po pošti, scer 1 fl. 30 kr.

Tečaj XI.

V sredo 26. oktobra 1853.

List 87.

Gotov pomoček zoper krompirjevo bolezn po rusovskih skušnjah *).

Pred tremi leti sem znajdel mašino krompir saditi. Al ta mašina mi ni hotla do dobrega služiti, popravljaj sem jo toraj, pa le popravljaj, med tem pa sem našel gotov pomoček ubraniti po celem svetu zatreseno krompirjevo bolezen.

Moja mašina mi je namreč preveč gulila krompirjeve oči (kali) in lupino, in na nobeno vižo je nisem mogel tako popraviti, da bi ji bil odpravil to napako. Kar tedaj pri mašini ni bilo moč storiti, mislim, se mora pa pri krompirjevem semenu napraviti, da ob lupino in oči ne pride. Naj bolje bo — si mislim — ga za tega voljo posušiti.

Za poskušnjo dam spomladi leta 1850 semenski krompir iz hrana v prav gorko hišo prenesti, in ga čez 3 tedne, ko se je popolnoma osušil, saditi.

Pridelk v jeseni je bil tako obilen kakor pridelk mojih sosedov, le da moj krompir je bil vseh zdrav, moji sosedje pa so imeli sila veliko gnjilega.

Da bi bil zdrav ostal zavolj tega, ker sem ga posušiti dal, kako bi bil to mislil, ker mi je le moja nova mašina po glavi rojila!

Drugo leto (1851) spet tako ravnam; spet je bil moj krompir dober in zdrav, drugod je pa zlo gnjil. Ta druga skušnja me je popolnoma prepričala, da se semenski posušiti dá brez škode za rast in pridelk. Ker pa sem med tem svojo mašino tako popravil, da sem z njo krompir brez oškodovanja tudi precej dolžih kali pod zemljo spravil, še zmiraj mislil nisem, da je zato zdrav ostal, ker je posušen bil.

Za leto 1852 mi pa zmanjka krompirja za seme. Treba ga je bilo tedaj kupiti od sosedu. Debel je bil scer, pa nagnjitega je bilo dokaj med njim. Izbravši zdravega ga velim v gorko hišo prinesiti, kjer skoz 4 tedne ostane; debelega dam potem na 4, drobnejega pa na 2 kosa razrezati in tako razrezanega ukažem še en teden sušiti.

Po nečimernosti mojih poslov pa se razrezani krompir v izbi tako posuši, da se vstrašim ga za-

gledaje. Tako zvenjen je bil, da bi bil kaj stavil, da ne bo mogel poganjati več.

Al hudega sem se bal, veselo sem doživel. Hitro je kalil, krompirjevec je bil košat in 3 tedne pred kakor scer je bila novina že na mizi, — debela, zdrava in okusna, da je bilo veselje.

Odsihmal so se mi oči odperle. Začel sem po vzroku sledeti, od kod ta prememba, in na misel mi pride, kar je dr. Šlajden dokazal, ki pravi, da po sušenju krompirja en del močca (širke) raztopljev postane, in da zavoljo te raztopljevnosti omenjenega močnatega dela krompir ob vlažnem in gorkem vremenu začne hitro kaliti in zdrav in čvrst sad rodi. In zares je bil pridelk devertneri, in ne na krompirjevcu ne na krompirju ni bilo bolestnega sledu, akoravno je drugi krompir po celi okolici močno gnjil.

Ta skušnja, da na mojem vertu tri leta zaporedoma se ni bolezn prikazala več, me je napotila primerjati skušnje drugod. Kar koli so počeli s krompirjem drugod, gnjilini se vendar niso mogli ubraniti.

Poterdilo me je tedaj to v mojih skušnjah, da semenski krompir sušiti je edini pomoček zoper gnjilino. To se mi je pa toliko verjetniši dozdevalo, ko sem premišljeval: kako je to, da gnjije krompir, čeravno je na videz popolnoma zdrav? Če bi krompir v sebi ne imel nagiba k bolezni, bi se ga — sem djal — vnanja kužnina, naj je v zraku ali kjer koli drugod, prijeti ne mogla. Ta notrajna nagnjenost krompirja do bolezni mora pa pred vsem v njegovih vodenih delih skrita biti. Zvedeni možje so že zdavnej nam povedali, da krompir ima 75 odstotkov vode v sebi (to je, v 100 funtih krompirja je 75 funtov vode). Ako se krompir potem še v vlažnih krajih spravlja, še lože pripomore ta vodenčnost k gnjilobi. Če se pa krompir do dobrega posuši, da tako rekoč zvane, zgubi veliko vode, vsi drugi njegovi obstojni deli pa se zavoljo tega nikakor ne spremené, tedaj rad kali in čvrsto rase, kadar se posadi.

(Konec sledi.)

Vnovič poterjeno sredstvo krompir gnjilobe obvarovati.

Že lani sim razglasil, da se je osušeni krompir, posajen na mahovnit svet, kodar se je sicer le voden in špehast krompir prideloval, posebno dobro obnesel; pridelk je bil popolnoma zdrav, sipčen in zlo bogat, in tudi v kleti, popred na podu dobro osušen in na nadtalnem odru tri čevlje de-

*) Nemudoma podamo ta pomoček iz bukvice: „Versuche über die Verhütung der Kartoffelkrankheit, vom Staatsrath A. N. H. Bollmann, Professor des landwirth. Instituts in Gorygorezk in Russland“, ki jih je ravno kmetijska družba po sl. c. k. deželni poglavarstvu od vis. c. k. ministerstva notrajnih opravil iz Dunaja prejela. Podamo ga pa s toliko večjim veseljem, ker se je ta pomoček tudi pri nas, kakor je bravec „Novic“ znano, že lani dobro poterdil, in, kakor v današnjem listu gosp. dr. Orel, še, tudi letos. Naj bi naši kmetovavci berž po tem navodu semenski krompir odločili in svetovali vsim sosedom tako storiti. Vred.

NOVICE

kmetijskih, obertnijskih in narodskih reči.

Novice izhajajo v Ljubljani
vsak teden dvakrat, nam-
reč v sredo in saboto.

Odgovorni vrednik Dr. Janez Blekweis.

Veljajo za celo leto po pošti
4 fl., scer 3 fl., za pol leta
2 fl. po pošti, scer 1 fl. 30 kr.

Tečaj XI.

V saboto 29. oktobra 1853.

List 87.

Gotov pomoček zoper krompirjevo bolezn po rusovskih skušnjah.

(Konec.)

V važni reči se človek ne smé prenageliti; zato sem namenil se, prihodnje leto še več in mnogo-
versto skušati z vélim krompirjem. Med tem pa
sem prebiral časnike kmetijske, zvediti: jeli so že
tudi drugod kaj takega skusili; kar zvém, da v
Vitebski okrajni grajšak Losowsky že skozi 4 leta
ravno tako ravna s semenskim krompirjem, in
da ta celi čas je na njegovi grajšini Ostruwni krom-
pir čisto zdrav bil. Pa tudi temu grajšaku se
je le primerilo, da je ta pomoček zvedel, in scer
takole: Pred 5 leti, ko je dal krompir kopati na
svoji njivi, je, igraje se z majhnim krompirčkom,
ga nevedoma v žep vtaknil, in ko domú pridši za-
pazi, da ga ima pri sebi, ga je vergel za peč, kjer
je obležal do spomladi. Spomladi ga najde vsega
zvenjenega, in radoveden, ali tak posušeni sad še
kali, ga vsadi. Losowsky se ne more prečuditi ko
vidi veselo rast tega krompirčka; še bolj vesel pa
je bil, ko je izkopal v jeseni iz te jame veliko le-
pega in zdravega sada. Odsihmal je bil sklenil vsé
semenski krompir sušiti dati in tako ravna z veli-
kim pridom do današnjega dneva.

Suhi krompir me je še le opomnil, da tudi
druge semena kmetovavci pri nas (na Rusovskem)
pred setvijo sušiti dajo, tako: lanéno seme v ne-
kterih krajih, v družih žito, posebno pa proso;
v zahodni Rusii sušijo semensko čebulo, katero
čez zimo v dimnicah shranijo in jo za tega voljo
dúmka imenujejo. Tudi od kumar in dinj je znano,
da po starejem semenu se bolje ponašajo kot po
novem; georginje, ktere se pozimi do terdega
posušé, rasejo in cvetó lepši od družih.

Če dalje pomislimo, da krompir ni korenina,
ampak da je popovje, mladika, bomo tudi lahko
spoznali, da tisto ravnanje, ki je za korenike do-
bro, ne mora tudi pravo biti za krompir. Semen-
ski krompir spravljati, ki se ni posušil, je
napéno. Morebiti da nekterim kajzarjem krompir le
za tega voljo manj gnjuje, ker mervico svojo čez
zimo pri sebi v hiši spravljeno imajo.

Čmu tedaj novo seme iz ptujih krajev naro-
čevati? Čmu krompirjeve kalí saditi? Čmu iskati
namestnikov krompirjevih, čmu ulúka in družih
sadox, kteri so proti krompirju kakor noč in dan!

Naj vsak, ki ta božji dar sadi, ga pred
posuši, in zvenjenega naj sadi, in kmalo bo
vse bolezn konec! *)

*) Mož veliko obeta; Bog daj, da bi resnica bila! Pomoček
je lahak, da ne more ložji biti. Vred.

Sušiti se pa dá semenski krompir na več víz:
ali 1) berž po tem, ko je iskopan bil, v nalaš na-
pravljenih sušivnicah (pečéh), ali 2) pri majh-
nih kmetijah v zlo gorki hiši, kjer naj, pa ne pre-
debelo nasut, do spomladi ostane, ali 3) če je čez
zimo vsé zdrav ostal, v zlo zakurjeni izbi; en te-
den pred sajenjem.

Toliko mora krompir posušen biti, da zvene
in se zgerbanči.

Hitro ga posušiti je bolj kot počasi. Bolje
je tudi ga koj v jeseni posušiti, zakaj? — zato,
ker vsak krompir čez zimo nekoliko močnatih delov
zgubi; ta zguba se pa odverne, ako se krompir
berž v jeseni posuši. Na spomlad naj se krompir
zgodaj (rano) sadi.

Tako svetje po omenjenih večletnih skušnjah
rusovski državni svetovavec in učenik v kmetijski
učilnici Gorygorečki gosp. A. N. K. Bollmann.

Temu svetu, potrjenemu tudi po naših doma-
čih skušnjah, dostavimo mile to: naj se primejo
vsi kmetovavci te skušnje, in naj vsi zve-
njeni semenski krompir sadijo.

Storiti to je lahko; škodovati ne more nikakor.
Naj se tedaj za semenski krompir že zdej zdrav
odloči, čez zimo po danem nauku spravi v gorak
kraj, pa tako, da ne bo kalil, ampak zvenil, in
kar ga bo čisto zdravega ostalo, naj se sadi
zgodaj na spomlad.

Naj bravci „Novíc“ to svetjejo vsim kmeto-
vavcem!

Pregled novih živinozdravniških skušinj za vsacega gospodarja imenitnih *).

Skušnje z otrobi so učile, da goveji želodec otrobe
tudi s plevami vred popolnoma prekuhati ali prebiti
zamore, in da oljnati del otrobov mleko mastno na-
redi, to je, iz takega mléka se napravi več sirovega
masla (putra).

Snažnost pomaga prešiče hitrejši izpitati (odebe-
liti). Nek kmetovavec je imel 12 prešičev; bili so vsi
enake teže, ko jih je pitati začel; pital jih je skozi 7
tednov. 6 izmed njih je vsaki dan čedil s ščetjo (kar-
tačo) in čohalom (štrigelnom), 6 pa ne. Čeravno je
šestero snaženih 6 meric graha manj snedlo, je ven-
dar vsak izmed njih okoli 30 funtov več vagal ka-
kor uni, ki niso bili ščetani in šterglani.

Bolni krompir, dokler ni popolnoma zgnil in
ako se je prešičem in kravam le po majem vživati da-
jal, ni škodoval ne zdravju ne mléku. Če je bil pa po-
polnoma gnjil in v črn sok zmehčan prešičem po-

*) Iz letopisa Kanstatt-ovega pod naslovom: Jahresbericht über
die Leistungen in der Thierheilkunde von Canstatt. Vred.